

КОЛІЗІЙНІСТЬ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕПОНА НА ШЛЯХУ ЙОГО РОЗВИТКУ

Сидор В.Д., к.ю.н., доцент

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

У публікації досліджуються проблеми колізійності земельного законодавства України. Визначено фактори, що обумовлюють появу колізій в земельному законодавстві. Доводиться, що подолати колізійність земельного законодавства України можна шляхом впорядкування його системи. Аналізуються можливості попередження та усунення колізій з метою удосконалення земельного законодавства України.

Ключові слова: земельні відносини, земельне законодавство, норма земельного права, закон, колізія, колізійна норма, попередження колізій, усунення колізій.

Сидор В.Д. КОЛЛИЗИОННОСТЬ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ КАК ПРЕГРАДА НА ПУТИ ЕГО РАЗВИТИЯ / Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ, Украина

В публикации исследуются проблемы коллизииности земельного законодательства Украины. Определены факторы, обуславливающие появление коллизий в земельном законодательстве. Доказывается, что преодолеть коллизииность земельного законодательства Украины можно путем упорядочения его системы. Анализируются возможности предупреждения и устранения коллизий с целью усовершенствования земельного законодательства Украины.

Ключевые слова: земельные отношения, земельное законодательство, норма земельного права, закон, коллизия, коллизиинная норма, предупреждение коллизий, устранения коллизий.

Sydor V.D. COLLISIONS OF THE LAND LEGISLATION OF UKRAINE AS A BARRIER ON THE WAY OF HIS DEVELOPMENT / Chernivtsy trade and economic institute of KNTEU, Ukraine

The problems of collisions of the land legislation of Ukraine are probed in a publication. Factors which stipulate appearance of collisions in the land legislation are set. Its proved that overcoming of collisions of the land legislation of Ukraine is possible by equipping with modern amenities of his system. Possibilities of warning and removal of collisions with the purpose of improvement of the land legislation of Ukraine are analysed.

Key words: land relations, land legislation, norm of the land law, law, collision, collision norm, warning of collisions, removal of collisions.

Сьогодні досить гостро постала проблема колізійності чинного земельного законодавства України. Стабільність правового регулювання земельних відносин багато в чому залежить від якісного стану системи земельного законодавства, яка на сьогоднішній день незбалансована і має внутрішні протиріччя. Як показує практика, реалізація чинних актів земельного законодавства недостатньо результативна. Серед основних причин низької ефективності регулятивних можливостей земельного законодавства можна виділити проблему його колізійності. Протиріччя ключових питань правового регулювання земельних відносин в Україні знижують ефективність механізму правового регулювання земельного права, тому необхідний чіткий механізм запобігання і розв'язання, подолання і усунення такого явища, як колізійність, що перешкоджає розвитку земельного законодавства України. Недосконалість чинного земельного законодавства (колізії, прогалини, дефекти у формулюваннях правових норм) є однією з причин кризи законності в земельних відносинах.

У науці земельного права України проблеми колізійності земельного законодавства досліджувалися такими вченими-правознавцями як В.І. Андрейцев, Г.І. Балюк, Ю.О. Вовк, В.К. Гуревський, А.П. Гетьман, І.І. Каракаш, П.Ф. Кулинич, А.М. Мірошніченко, В.Л. Мунтян, В.В. Носік, О.М. Пашенко, О.О. Погрібний, В.І. Семчик, Н.І. Титова, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга, В.З. Янчук та ін. Не дивлячись на велику кількість робіт, які певним чином стосуються проблем

колізійності земельного законодавства, досі залишаються проблеми, що вимагають спеціальної уваги і проведення додаткового дослідження.

Завданням даної публікації є дослідження проблем колізійності земельного законодавства та визначення можливостей усунення колізій з метою удосконалення земельного законодавства України.

Переходячи до викладення основного матеріалу, хочемо зазначити, що бурхливий розвиток земельного законодавства України породжує протиріччя, пов'язані як з різницею в часі прийняття законодавчих актів, так і з тим, що окремі законодавчі акти не узгоджуються між собою. Якщо в державі немає впорядкованого законодавства, то створюються складнощі в процесі застосування законів і навіть у процесі формування нових правових норм [1, 8]. Нормативно-юридичний конфлікт по-різному виявляється в різних галузях законодавства. Якщо юридичний конфлікт того чи іншого виду не вдасться подолати, то відбувається загострення протиріч, і колізійні ситуації одного типу переростають у конфліктні ситуації іншого, часом у комплексні за обсягом протиріччя [2, 321]. Своєрідність нормативно-юридичного конфлікту полягає в тому, що він «прориває» правову тканину держави і суспільства. Закріплена Конституцією України переорієнтація ролі держави щодо пріоритетності прав людини і громадянина вимагає створення правової бази, звільненої від застарілих та колізійних норм, дублювань, не переобтяженої нормативно-правовими актами тимчасової чи локальної дії, а головне такої, що містить достатню кількість актів, покликаних регулювати сучасні суспільні відносини [3, 6].

Колізійність законодавства – явище об'єктивне. Воно полягає в розбіжностях змісту двох або більше законодавчих актів, прийнятих з одного і того ж питання. Колізії заважають правильному застосуванню законодавства і таким чином знижують його ефективність. Причини колізійності (Ю.С. Шемшученко) пов'язані насамперед з якістю нашого законодавства, з недостатньо системним характером його розвитку [4, 6]. Тому розвиток будь-якої галузі національного законодавства на сучасному етапі неможливий без підвищення ефективності правового впливу на власний предмет правового регулювання. Вирішення цього завдання лежить, у тому числі, і в площині боротьби з колізійністю законодавства, яка полягає в пошуку можливих способів, засобів, процедур запобігання і вирішення можливих або вже існуючих у ньому колізій [5, 5].

Колізії в законодавстві – це суперечності або розбіжності між приписами нормативно-правових актів, що регулюють однакові правові відносини і виявляються в процесі їх застосування компетентними органами; колізії є видом суперечностей у законодавстві України, які виникають унаслідок прояву комплексу різних, об'єктивних і суб'єктивних причин економічного, політичного, соціального, юридичного характеру [6, 6]. У сфері правового регулювання виникають протиріччя двох видів: матеріальні – між суспільними відносинами і спрямованими на їх регулювання нормами права; формальні – між правовими нормами. Юридична колізія являє собою обумовлене об'єктивними і суб'єктивними факторами суспільного розвитку формальне протиріччя (відмінність) між нормами права (комплексами правових) норм, між нормами права і актами тлумачення, направленими на регулювання одних і тих же суспільних відносин, що породжує складнощі в правозастосуванні [7, 16]. Негативні колізії в законодавстві дають підставу для альтернативного вибору найбільш зручної, «сприятливої» норми в процесі вирішення конкретної справи, створюючи таким чином реальні можливості ігнорування правопорядку та законності в процесі реалізації норм законодавства, деформують правову культуру і породжують правовий нігілізм, елементарну неповагу до чинного земельного законодавства і в цілому до системи державно-правового забезпечення. Відкривають можливості для прояву суб'єктивізму осіб у процесі застосування правових норм [8, 58].

Виходячи з усталеного розуміння земельних відносин та земельно-правових норм, А.М. Мірошніченко розглядає колізію в правовому регулюванні земельних відносин як відмінність або суперечність, розбіжність між приписами правових актів, що регулюють ті самі суспільні відносини, пов'язані із використанням, охороною та відтворенням земель і не можуть бути застосовані одночасно [9, 15].

Домінуючими причинами колізійності сучасного національного законодавства, як зазначає Д.Д. Лилак, є концептуальні причини, серед яких вагоме місце належить радикальним суспільним змінам і перетворенням, які відбуваються в процесі економічної, правової та політичної реформ [10, 3]. До причин виникнення колізій слід також віднести практику прийняття нормативних актів органами виконавчої влади, і насамперед, цетальними з перевищенням їх компетенції. Саме тому у нормативну систему «вливається» значна кількість правових приписів відомчого характеру, що суперечать положенням законів [11, 12]. Численні проблеми і перешкоди заважають прогресивному розвитку земельного законодавства [12, 14]. Подолати колізійність земельного законодавства України можна шляхом впорядкування системи земельного законодавства і підтримання її рівноваги за допомогою встановлення суворої класифікації правових актів і її дотримання в процесі нормотворчості. Колізійність можна усунути підтримання правової системи в стані функціональної рівноваги. Зближення правових актів означає наростаючий збіг їхніх головних параметрів, уніфікація – розробку і прийняття єдиних нормативних стандартів. Гармонізація дозволяє досягнути функціональної рівноваги правових актів, забезпечити той ступінь їхньої збалансованості між собою, що дозволяє правовій системі функціонувати і розвиватися в заданих напрямках. Гармонізація супроводжується і жорсткими правовими засобами – скасуванням актів, їх оспорюванням, визнанням недійсним тощо, і м'якими – приведенням актів у відповідність до конституційних приписів, узгодженням правових програм і дій тощо [13, 15].

Принциповим є усунення подвійного регулювання земельних відносин. Цілком невиправданим і неприпустимим є вміщення аналогічних норм у різних галузях законодавства – прямим і неминучим наслідком цього є колізії. Усуваючи дублювання та запобігаючи йому, слід керуватися наступним принципом: регулювання відносин повинно бути настільки загальним, наскільки це можливо. Особливі положення в земельно-правовму регулюванні слід вміщувати до законодавства зі спеціальною сферою регулювання, проте особливі положення мають право на існування лише тоді, коли це обумовлено потребою встановити специфіку в регулюванні суспільних відносин. Шкідливою є практика відтворення в спеціальних актах по відношенню до якоїсь більш вузької ситуації загальних положень. Недоцільно вміщувати в земельному законодавстві положення щодо правочинів про відчуження земельних ділянок, які просто відтворюють положення цивільного законодавства і не встановлюють жодної специфіки правового регулювання. З іншого боку, земельне законодавство не варто обтяжувати вузько специфічними положеннями, які повинні регулюватися спеціальним законодавством.

Невиправданим, на думку А.М. Мірошніченка, є встановлення абстрактного співвідношення між приписами різних актів законодавства (на зразок колізійних норм, закріплених у ст.9 Цивільного кодексу України, ст.4 Господарського кодексу України). При правильній побудові законодавства (коли в «спеціальному» законодавстві будуть вміщені дійсно спеціальні приписи, а в «загальному» – загальні) потреби в «колізійних нормах», які визначатимуть співвідношення між різними галузями законодавства, не буде – замість них діятиме загальний колізійний принцип «спеціального закону». Якщо ж законодавство побудоване неправильно, і в «загальному» законодавстві вміщено спеціальну норму, «колізійна норма» лише шкодитиме [9, 81]. Зміст колізійних норм характеризується трьохаспектною структурою: інтелектуальний момент складає намір

законодавця сконструювати модель усунення конфліктів, які можливі між правовими приписами в процесі їх реалізації; вольовий момент характеризується найвищим владним значенням колізійних норм, оскільки саме вони повинні усунути конфлікт між приписами, які мають владний характер; нормативно-юридичний аспект змісту колізійних норм складають визначені суспільні відносини, юридичні факти та правила застосування приписів і законів у випадку їх протирічності [14, 93].

Правова доктрина створила теоретичне підґрунтя для попередження, усунення та вирішення правових колізій. Зокрема, у цілому усталилися основні погляди на сутність правових колізій, на способи попередження колізій та їх усунення (шляхом закріплення в законодавстві колізійних норм, відміни (зміни) однієї або всіх конфлікуючих норм, що перебувають у колізії тощо). Отримала розвиток ідея, за якою одним з основних шляхів подолання колізій є систематизація законодавства. Разом із тим існує низка невирішених або не до кінця вирішених проблем, що потребують додаткової уваги, вирішення на нових засадах. Так, потребує додаткового дослідження питання про наявність універсальної ієрархії джерел земельного права. Існують проблеми, які виникають при застосуванні загальних поглядів на попередження та усунення правових колізій на специфічну сферу земельних відносин (щодо «розподілу» земельно-правових норм між різними галузями законодавства, спрямованості та способу здійснення кодифікації земельного законодавства тощо) [9, 43].

Найбільш сприятливі умови попередження колізій створюються тоді, коли в суб'єктів правотворчості та правозастосування існує чітке, логічно обґрунтоване єдине концептуальне право розуміння, здатне забезпечити верховенство права і правового закону; вживаються заходи щодо подолання правового нігілізму; у правотворчому процесі активно використовуються наукові досягнення, суворо виконуються правила законодавчої техніки [15, 15]. Серед превентивних або попереджувальних заходів проти виникнення колізій можна відзначити наступні: прогнозування та планування нормотворчої діяльності; вдосконалення законодавчої техніки; проведення правової експертизи нормативно-правових актів; систематизація законодавства [6, 16].

З метою створення оптимальної моделі правового регулювання земельних відносин важливо розробити дієвий механізм подолання колізійності земельного законодавства України. Під механізмом подолання колізійності земельного законодавства слід розуміти сукупність правових засобів, способів і процедур, направлених на запобігання появі нових, усунення і подолання існуючих колізій у земельному законодавстві України. У структуру механізму подолання колізійності земельного законодавства України входять такі компоненти: нормотворчість, колізійні норми і систематизація земельного законодавства. З метою запобігання колізійності земельного законодавства необхідно розробити ряд правових засобів, способів і процедур, спрямованих на запобігання виникненню колізій, основними з яких є колізійні норми.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що земельне законодавство розвивається в період проведення правових реформ, і законодавцеві, на жаль, у цих умовах поки не вдається створити збалансоване земельне законодавство і позбавити його колізій. Колізії в земельному законодавстві можна розглядати в широкому розумінні як протиріччя юридичного характеру, що можуть перейти у відкриті юридичні конфлікти, і виражаються не лише в земельно-правових нормах, але й протилежних інтересах учасників земельних правовідносин; та у вузькому розумінні як протиріччя між окремо взятими земельно-правовими нормами, направленими на регулювання одних і тих самих земельних відносин.

Колізійність земельного законодавства України слід розглядати як обумовлений об'єктивними і суб'єктивними факторами суспільного розвитку стан формального протиріччя між нормами права, направленими на регулювання одних і тих же відносин

в галузі раціонального і цільового використання, комплексного відтворення та ефективно охорони земель, що породжує труднощі в правозастосовній діяльності. Серед факторів, що спричиняють колізійність земельного законодавства України, можна виділити об'єктивні (консерватизм земельного права і динаміка земельних відносин) і суб'єктивні (відсутність Концепції розвитку земельного законодавства України, низький рівень професійної підготовки законодавця, порушення правил юридичної техніки, непослідовність нормотворчої діяльності у сфері правового регулювання земельних відносин, неналежна систематизація земельного законодавства).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурчак Ф.Г. Кодификация и проблемы коллизий в праве / Ф.Г. Бурчак // Колізій у законодавстві України: проблеми теорії і практики. – К., 1996. – С. 7–9.
2. Дутка Г.І. Проблеми колізійності законодавства України та шляхи їх розв'язання / Г.І. Дутка // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2001. – № 4. – С. 316–323.
3. Нагребельний В.П. Систематизація законодавства України: проблеми і перспективи / В.П. Нагребельний // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – 2003. – Вип. 21. – С. 5–8.
4. Шемшученко Ю.С. Теоретичні засади подолання колізій у законодавстві України / Ю.С. Шемшученко // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики. – 1996. – № 4. – С. 6–7.
5. Хлуденёва Н.И. Коллизии в экологическом праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Природоресурсное право; аграрное право; экологическое право» / Н.И. Хлуденёва. – Москва, 2007. – 18 с.
6. Майстренко О.В. Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України: Автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень» / Майстренко О. В.; Харк. нац. ун-т. – Х., 2008. – 20 с.
7. Буяков А.Ю. Юридические коллизии и способы их устранения: автореф. дисс. ... доктор юрид. наук: спец. 12.00.01. «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / А.Ю. Буяков. – Саратов. – 34 с.
8. Андрейцев В.І. Колізії як нагальна передумова кодифікації екологічного законодавства / В.І. Андрейцев // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики. – 1996. – № 8. – С. 57–60.
9. Мірошніченко А.М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні / А.М. Мірошніченко; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К.: Правова єдність [та ін.], 2009. – 267 с.
10. Лилак Д.Д. Проблеми колізій у законодавстві України (теорія і практика): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: спец. 12.00.01. «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень» / Д.Д. Лилак; Інститут держави і права ім.В.М.Корецького НАН України. – К., 2004. – 19 с.
11. Оніщук М.В. Гносеологія колізій в законодавстві України: причини та шляхи подолання / М.В. Оніщук // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики. – 1996. – № 6. – С. 11–14.
12. Гутаріна К. На шляху вдосконалення аграрного і земельного законодавства / К. Гутаріна // Адвокат. – 2005. – № 5. – С. 12–15.

13. Тихомиров Ю.А. Коллизии между правовыми актами: способ преодоления / Ю.А. Тихомиров // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики. – 1996. – № 5. – С. 14–16.
14. Бобровник С.В. Подолання колізій як засіб вдосконалення законодавства України / С.В. Бобровник // Конституційне будівництво в Україні: теорія і практика. – 2000. – № 6 – С. 90–94.
15. Погребняк С.П. Колізії у законодавстві України та шляхи їх переборення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: спец. 12.00.01. «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень» / С.П. Погребняк; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2001. – 19 с.

УДК 347. 7

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ» ТА «ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ»

Шишка О.Р., к.ю.н., викладач

Харківський національний університет внутрішніх справ

У роботі розглядаються проблемні питання щодо розмежування понять «електронної комерції» та «електронної торгівлі». Проблема полягає в тому, що законодавець розглядає їх як тотожні поняття. При дослідженні автором робиться висновок, що поняття електронної комерції є ширшим, ніж поняття електронної торгівлі.

Ключові слова: електронна комерція, електронна торгівля, підприємницька діяльність, електронний обмін інформацією, електронний рух капіталу, електронні гроші, електронний маркетинг, електронний банкінг.

Шишка А.Р. СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ «ЭЛЕКТРОННАЯ КОММЕРЦИЯ» И «ЭЛЕКТРОННАЯ ТОРГОВЛЯ» / Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина

В работе рассматриваются проблемные вопросы по разграничению понятий «электронной коммерции» и «электронной торговли». Проблема заключается в том, что законодатель рассматривает их как тождественные. При исследовании автором делается вывод, что понятие «электронной коммерции» шире, чем понятие «электронной торговли».

Ключевые слова: электронная коммерция, электронная торговля, предпринимательская деятельность, электронный обмен информацией, электронное движение капитала, электронные деньги, электронный маркетинг, электронный банкинг.

Shushka A.R. RATIO BETWEEN THE CONCEPTS «ELECTRONIC COMMERCE» AND «ELECTRONIC COMMERCE» / Kharkiv national university of internal affairs, Ukraine

The paper deals with the problematic issues on the delimitation of the concepts of «electronic commerce and «electronic trade». The problem is that the legislator considers them as identical. In the study the author concludes that the term «electronic commerce» is broader than the term «electronic trade».

Key words: electronic commerce, electronic trade, business activities, electronic data interchange, electronic funds transfer, electronic cash, electronic marketing, electronic banking

Сучасні досягнення в розвитку глобальних інформаційних і комунікаційних технологій (інтернет-технологій) призвели до стрімкого зростання економічної діяльності, де й виникли поняття «електронна комерція» та «електронна торгівля». Хоча правова сутність таких категорій у науці викликає не однозначний підхід до їх розуміння.

Слід зауважити, що питаннями «електронної комерції» та «електронної торгівлі» в науці права займаються практично з моменту введення в цивільний обіг електронного цивільного обігу, за рахунок комунікацій, які, спочатку, не належали до Інтернет та